

PRESENTASJONSMAPPE DEL 1: EGET DOKUMENTARPROSJEKT

TITTEL: LEK! SE! – en dokumentar om hjemmelekser

REGI: Roar Kristoffersen

PITCH

Må lekser være kjedelige? Kan man tenke seg at barns ønske om å gjøre lekser overstiger deres ønsker om å delta i ulike fritidsaktiviteter og tid til venner? I filmen ”Lek! Se!” brukes lekser som belønning for å utføre andre, mer trivielle oppgaver: ”Rydder du rommet ditt nå, skal du få lov til å gjøre lekser en halv time mer enn vanlig!” sier mor til lille Petter.

Petter går på skole i Norge. Han er 12 år gammel og er glad i lekser og fotball.. Hans venn, Ole, opplever en helt annen virkelighet når det gjelder lekser....

Gjennom denne filmen rettes søkelyset mot leksenes funksjon i dagens skolenorge.

KORT OM FILMENS INNHOLD (CENTRAL THEME)

Nest etter økonomi er det ingenting som i større grad bidrar til uhyggestemning i et vanlig norsk hjem enn hjemmelekser. Lekser bidrar til å presse tidsklemma ytterligere, er opphavet til krangel og kjefting mellom foreldre og barn med hensyn til prioriteringer, setter opp konflikten plikt/lyst hos barnet og fører til kjefting, stress, husarrest, inndragning av ukelønn, lokking med bonus, slamring i dører, raseri, tårer og fortvilelse.

Men det behøver ikke å være slik. Dersom skolen tar læreplanene på alvor, slik at de bidrar til personlig utvikling og stimulering av barnas interesser, talenter, nysgjerrighet og forskertrang, kan hjemmearbeid bli arbeidsoppgaver der elevene fordyper seg og utvikler kunnskap og ferdighet lenger enn hva de får anledning til på skolen.

Bieffekten er at viljen til å fordype seg og mestre kan bli en dominerende arbeidsform i klassen. Dette betinger at mange lærere tenker nytt. Skolen må bort ifra at lekser er ”å øve på det elevene har lært på skolen.” Vi må dit at lekser er å videreutvikle, fordype seg, undersøke nærmere...

”I”

Jeg tenker meg en tydelig fortellerstemme innenfor den klassiske dokumentarfilmens tradisjon.

En ”Voice of God”,(Nichols 2001) som geleider seeren gjennom filmen. Filmens uttrykk vil være humor, og fortellerstemmens replikker vil bygges ut med det for øyet. Særlig vil ironi bli

tatt i bruk, bl.a. slik at fortellerstemmen og bildene vil ha motsatte uttrykk (Stemmen kan for eksempel fortelle om de hyggelige lekkesituasjonene, mens bildene viser et gråtende barn og en rasende voksen). En slik ironisk kobling mellom to ulike semiotiske tegntyper tenkes bl.a. brukt i filmens anslag med tanke på å sette både tema og fortellerstil i filmen. (Engelstad 2007)

”SPEAK ABOUT”

Dramaturgien i filmen vil være narrativ. To gutter følges over en uke der scener blir klippet inn i kontrast mot hverandre, Det vil være en klar kronologi i filmen, også slik at det ene tema vil åpne porten til neste tema. Scenene vil altså følge hverandre ut ifra en indre logikk.

”THEM”

Filmen veksler mellom ”klassiske hjemmelekser” (Oppgaveløsning, pugging, lesing fra læreboka) og hjemmearbeid der fantasi og nysgjerrighet er drivkraften. Jeg tenker meg følgende scener (scenenummerne referer ikke til filmens scener– både rekkefølge og plassering i filmen kommer senere):

Eksempler på klassisk lekselesing:

1. Skriftlig arbeid – side opp og side ned med samme typer oppgave.
2. Vanskelige oppgaver der eleven søker hjelp hos foreldre. Scenen føres ut i parodi ved at både barn og voksen blir rasende og skjeller ut læreren og skolen...
3. Pugging – for eksempel engelske gloser, gangetabellen eller lignende
4. Leksehøring. Far/mor sitter med læreboka og stiller mer eller mindre relevante spørsmål.

Eksempler på egendefinerte lekser:

1. Flere klassekamerater utvikler og realiserer en ide på bakgrunn av en samtale som dukker opp spontant på elevenes fritid.
2. To elever starter et arbeid på skolen, og viderefører jobben hjemme hos den ene.
3. En elev kommer stormende hjem fra skolen og kaster seg over PC-en for å finne svar på et spørsmål som ble reist som en utfordring på skolen.
4. En elev må gå fra et hjemmearbeid for å gå på trening. Etter trening velger han/hun å ikke bli med en venn hjem fordi han/hun MÅ finne ut av det uløste problemet som står og venter hjemme. Vennen blir med, og de to finner løsningen sammen, og videreutvikler oppgaven fordi det underveis dukker opp nye problemstillinger.

5. En problemstilling som eleven har med fra skolen blir gjenstand for en samtale/diskusjon i familien. Etter hvert er hele familien engasjert i problemet og alle bidrar på hver sin måte til å nærme seg en løsning som eleven er fornøyd med.

Scener fra de to leksegruppene klippes inn i hverandre på en slik måte at en tradisjonell lekseform stilles i relieff mot en mer utforskende og egendefinert arbeidsoppgave.

Det er viktig for å unngå å føre filmen over fra dokumentar til fiksjon å presisere at alle scener baserer seg på faktiske hendelser. Imidlertid er det også riktig å vite at alle scenene tjener en hensikt, nemlig å rette søkelyset mot tradisjonelle lekseres ofte antipedagogiske effekt.

”TO YOU”

Filmen er et innlegg i debatten om lekser. Den tar opp i seg både spørsmålet for/imot lekser i alminnelighet, stiller spørsmål ved leksemengder, lærerens og foreldrenes rolle i forhold til lekser og tar stilling til spørsmål som er oppe i den dagsaktuelle skolepolitiske debatten. Filmen henvender seg først og fremst til skolefolk: Lærere, skoleadministrasjonen og politikere som deltar i debatten. Språket og referansene i filmen forutsetter et visst kjennskap til den skolepolitiske debatten, samt kjennskap til hvordan dagens skole fungerer. På grunn av humoren i filmen, og de ulike scenene der mange vil kjenne seg igjen, vil likevel også både foreldre og elever ha utbytte av å se filmen. Håpet er at riktig mange skolefolk vil konkludere med: Ja, sånn kan vi gjøre det! Og av elever som ser filmen vil uttrykke ønske om å ha lekser på denne måten.

MULIGE IDEER TIL FORTELLERMÅTE

IDE 1: Observerende film. Filmen viser et til nå ukjent folkeslag – av typen ”bortenfor berget bor og folk”. Forskning: En ny stamme og dens vaner/liv. Forskeren observerer en ytterst pussig vane: Mens han vant til at barn er ute og leker etter at de er kommet hjem fra skolen, kan han her observere at alle barna setter seg ned ved et bord, i en tilnærmet skolesituasjon, straks de kommer hjem. Han bestemmer seg for å forske videre i dette, og sammenligner gjennom filmen alle sine funn med livet han kjenner. En slags ”I bakverndtland” med motsatt fortegn.

IDE 2 Stille opp motsetninger mot hverandre: Ikke ønskverdig lekkesituasjon satt opp mot ønskverdig lekkesituasjon. Med fokus på at barn må få lov til å være barn selv om de går på

skole, rettes søkelyset mot den pedagogiske sannhet at barn lærer best gjennom lek og nysgjerrig tilnærming til nye situasjoner.

Jeg har valgt ide 2.

DRØFTING OM ANSLAG

vekke tilskuerens interesse og nysgjerrighet,

Allerede ved scene 1 vekkes tilskuerens nysgjerrighet gjennom motsetningen mellom bildet og voice-over-replikken. Denne motsetningen opprettholdes gjennom hele anslaget.

anslå grunnstemning,

Grunnstemningen i filmen er kontrapunktisk. Anslaget viser dette ved at bildene gir et helt annet uttrykk enn stemmen (voice-over). Slik etableres den motsetningen som hele filmen bygger på.

fortellemåte

Handlingen i anslaget er narrativ, men også symbolsk. De to kattene som leker utenfor gir assosiasjoner til læring. Katter lærer det meste av sine jaktferdigheter gjennom lek. Ole blir avbrutt ikke bare fordi det skjer noe rundt ham, men også fordi han drives av en nysgjerrighet, som altså leksene han har ikke er i stand til å utløse.

hovedtematikk i filmen

Anslaget gir temaet i filmen, særlig ved at de to ordene ”Lek” og ”Se” gis et visuelt innhold og skaper inntrykket av at lekser kan ha noe med både lek, nysgjerrighet og undersøkelse/opplæring å gjøre.

ETTER ANSLAGET

Anslaget avslutter med at telefonen ringer. Det er Petter, filmens andre hovedperson, som ringer. De to guttene møtes. Petter går på en annen skole. Hos Petter får ikke elevene lekser av læreren. De gjør oppgaver som de selv finner på, basert på nysgjerrighet som er trigget gjennom undervisningen på skolen, og som de stolt viser frem til læreren eller for klassen dagen etter.

Filmene følger de to guttenes leksearbeid i en uke og poengterer ulikhetene mellom de to guttene hva angår gjennomføringen og læringsverdien leksene representerer..

ANSLAGETS INSTILINGER

SCENE 1 - INNSTILLING 1 (EKST)

STORYBOARD	KAMERA	LYD
	Miljø: Bildeutsnitt: Kameravinkel:	Diegetisk
	Handling: Svart skjerm (Innstilling 2 fades etter hvert inn)	Ikke diegetisk: Melodien ”Da klokka klang” spilles i moll på blokkfløyte eller piano.
Replikker: Voice-over: Over hele verden anses skolegang som et gode...		

SCENE 1 - INNSTILLING 2 (EKST)

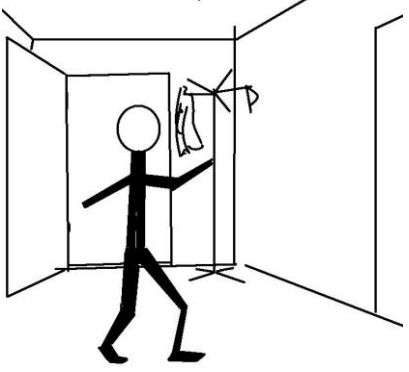
STORYBOARD	KAMERA	LYD
	Miljø: På skoleveien Bildeutsnitt: UN → HT Kameravinkel: normal → overvinklet	Diegetisk Subbende skritt
	Handling: Bildet zoomes ut fra ultranært utsnitt på en tung ransel til en gutt på vei hjem fra skolen. (Innst. 3) Første fokus på slagord skrevet på ranselen: ”Skolen suger!”	Ikke diegetisk: ”Da klokka klang” forts.
Replikker: Voice-over:og de som er så heldige at de får gå på skolen uttrykker sin glede over å få ta del i dette godet ved hjelp av tekster og sanger (Pause der ikke-diegetisk lyd forsterkes).		

SCENE 1 - INNSTILLING 3 (EKST)

STORYBOARD	KAMERA	LYD
	Miljø: På skoleveien Bildeutsnitt: UN → HT Kameravinkel: Normal → overvinklet	Diegetisk: Subbende skritt
	Handling: Bildet zoomes ut fra ultranært utsnitt på en tung ransel (innst.2) til Ole på vei hjem fra skolen	Ikke diegetisk: ”Da klokka klang” forts.
Replikker: Voice-over: Heldigvis er ikke skoledagen over selv om skolen stenges for dagen..		

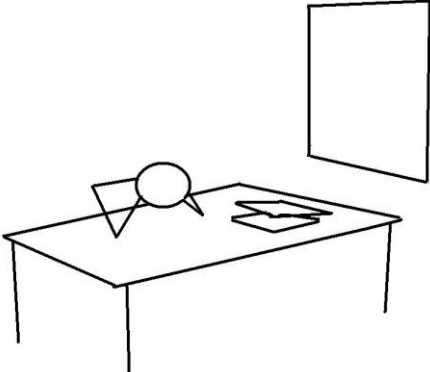

SCENE 2 - INNSTILLING 1 (INT)

STORYBOARD	KAMERA	LYD
	Miljø: Hjemme - entreen Bildeutsnitt: HN Kameravinkel: Normal	Diegetisk: Ytterdør åpnes og lukkes. Lyder fra entreen.
	Handling: Ole kommer hjem, slenger fra seg sekken, sparker av seg skoene o.s.v. Tar opp skolesekken og går videre inn i huset	Ikke diegetisk: ”Da klokka klang” forts.

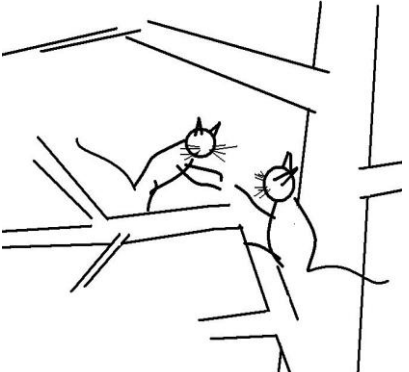
Replikker: Voice-over:

SCENE 3 - INNSTILLING 1 (INT)

STORYBOARD	KAMERA	LYD
	Miljø: Oles rom, ved skrivepulten Bildeutsnitt: HN Kameravinkel: Overvinklet	Diegetisk: Lyden av katter som leker høres etter hvert utenfra.
	Handling: Han setter seg ned, finner frem bøker fra sekken, legger bøkene på skrivebordet. Setter seg med hodet i hendene	Ikke diegetisk: ”Da klokka klang” forts. (Avbrytes av lyden av katteslagsmål)

Replikker: Voice-over: Straks disse heldige barna er kommet hjem, kaster de seg igjen over skolearbeidet med liv og lyst...

SCENE 3 - INNSTILLING 2 (EKST)

STORYBOARD	KAMERA	LYD
	Miljø: Ute i hagen Bildeutsnitt: HN → NÆ Kameravinkel: Panorering fra innst. 1 ut til kattungene i treet	Diegetisk: Lyden av katter høres sterkere..
	Handling: To kattunger leker oppe i et tre.	Ikke diegetisk:

Replikker: Voice-over:

SCENE 3 - INNSTILLING 3

STORYBOARD	KAMERA	LYD
	Miljø: Bildeutsnitt: Kameravinkel:	Diegetisk: Katter forts.
	Handling: Første del av filmtittel fades inn, samtidig med at bildet av kattene fades ut.	Ikke diegetisk:
Replikker: Voice-over:		

SCENE 3 - INNSTILLING 4 (INT)

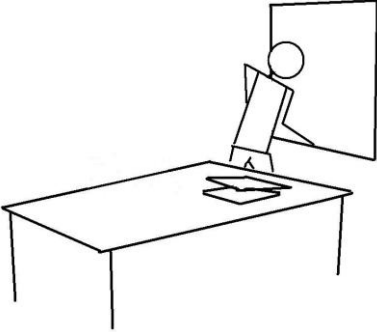
STORYBOARD	KAMERA	LYD
	Miljø: Oles rom, ved skrivepulten Bildeutsnitt: NÆ → UN (fokus på guttens øyne) Kameravinkel: Normal	Diegetisk: Katter
	Handling: Oles blikk dras ut gjennom vinduet	Ikke diegetisk:
Replikker: Voice-over: Av og til blir de forstyrret av ting som skjer rundt dem....		

SCENE 3 - INNSTILLING 5

STORYBOARD	KAMERA	LYD
	Miljø: Bildeutsnitt: Kameravinkel:	Diegetisk: Katteslagsmål
	Handling: Andre del av filmtittel fades inn, samtidig med at bildet av Ole fades ut.	Ikke diegetisk:
Replikker: Voice-over:		

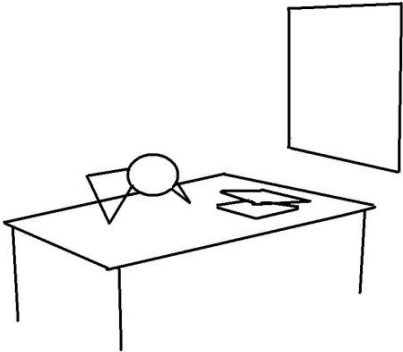
SCENE 3 - INNSTILLING 6 (INT)

STORYBOARD	KAMERA	LYD
	Miljø: Oles rom Bildeutsnitt: HN Kameravinkel: Normal	Diegetisk: Lyd av katter forsvinner etter en stund.
	Handling: Ole reiser seg fra bordet og stiller seg foran vinduet for å se bedre.	Ikke diegetisk: ”Da klokka klang” overtar for lyd av katter
Replikker: Voice-over:		

SCENE 3 - INNSTILLING 7

STORYBOARD	KAMERA	LYD
	Miljø: Bildeutsnitt: Kameravinkel:	Diegetisk:
	Handling: Filmens undertittel fades inn.	Ikke diegetisk: ”Da klokka klang”forts.
Replikker: Voice-over:		

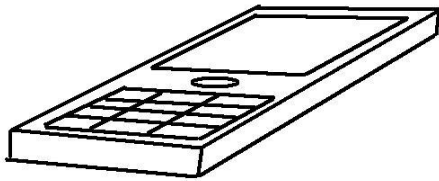
SCENE 3 - INNSTILLING 8 (INT)

STORYBOARD	KAMERA	LYD
	Miljø: Oles rom, ved skrivepulten Bildeutsnitt: HN Kameravinkel: Overvinklet	Diegetisk:
	Handling: Han setter seg ved skrivebordet igjen – sukker –blar litt tilfeldig i bøkene –støtter hodet i hendene igjen.	Ikke diegetisk: ”Da klokka klang”forts.
Replikker: Voice-over:.... Men de vender snart tilbake til arbeidet.		

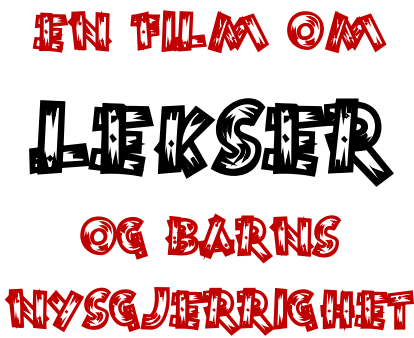
SCENE 3 - INNSTILLING 9

(INT)

STORYBOARD	KAMERA	LYD
	Miljø: Oles rom Bildeutsnitt: UN Kameravinkel: Overvinklet	Diegetisk: Mobiltelefonen ringer
	Handling: Mobiltelefonen ringer	Ikke diegetisk: ”Da klokka klang”avbrytes av telefonen

Replikker: Voice-over: Noen ganger blir forstyrrelsene svært påtrengende....

SCENE 3 - INNSTILLING 10

STORYBOARD	KAMERA	LYD
	Miljø: Bildeutsnitt: Kameravinkel:	Diegetisk:
	Handling: Filmens undertittel fades inn.	Ikke diegetisk:

Replikker: Samtale mellom Ole og Petter som fører til at Ole utsetter leksene. De to avtaler å møtes.

PRESENTASJONSMAPPE DEL 2: ANALYSE AV DOKUMENTARFILM

TITTEL: Uteliggernes sang

REGI: Finnborud Nøren, Mali

Produksjonsår: 2009

KORT OM FILMENS INNHOLD

3 uteliggere i Oslo, Charlie, Kent og Clas, skal være aktører i OSLOs prosjekt ”Plata fra gata”, en CD der all musikk lages og fremføres av folk fra gata i Oslo. I filmen følger vi tre av aktørene på plata, særlig i perioden da de har studiotid, og filmen viser vanskeligheter som oppstår når

hovedpersonene ikke føler seg bundet av avtaler i forhold til klokkeslett og datoer. Vi får også være med på release-konserten, som ikke går helt etter planen. I løpet av filmen blir publikum bedre kjent med de tre hovedpersonene gjennom intervjuer og tilbakeblikk på deres barndom.

Filmen føyer seg på mange måter inn i rekken av dokumentarer som ønsker å vise uteliggere og narkomane med personligheter som alle andre, med drømmer og lengsler som de fleste av oss. ”Uteliggernes sang” lykkes bare delvis, fordi den inneholder alt for mange av de vante klisjeer fra dette miljøet. Den griper ikke tak i deg, men gir til tider sjarmerende portretter av de tre som filmen har fokus på, ikke minst ved enkelte treffende replikker.

Filmen hadde premiere på Egertorget 18. mars i år, i sammenheng med arrangementet ”Oslo sleepover” – en happening der folk ble oppfordret til å sove ute ei natt i Oslo.

Den hadde også premiere innendørs dagen etter, som en del av programmet til ”Eurodok 2010”, og ble vist på NRK 30. mars s.å. Der ble de introdusert som et ”Nakent, brutalt og humoristisk møte med tre uteliggere som bærer på en stor drøm”(NRK-intro 30. mars 2010). Selv synes jeg nok at dette er litt for stor ord for denne filmen, selv om den har enkelte humoristiske innslag.

BESKRIVELSE AV ANSLAGET

Anslaget kan bestå av svært få innstillinger:

1. Filmtittelen: Hvit tekst på svart bakgrunn.
2. Oversiktsbilde av sprutbasseng utenfor Nasjonalteatret
3. Nærbilde av bassenget, med fokus på 2 måker, der den ene jager bort den andre.
4. Nasjonalteatret
5. Nærbilde av en av filmens hovedpersoner, Charlie.
6. Ultranært bilde av hovedpersonen krysser av vinnerejanser
7. Halvnært bilde av hovedpersonen

Her kunne i og for seg anslaget vært over. Den neste innstillingen viser at hovedpersonen faktisk bor (sover) på gata. Teksten ”Januar 2009” vises i nedre bildekant, og indikerer at filmens handling begynner. Men jeg vurderer det slik at anslaget varer i noen innstillinger til:

8. Charlie sittende ved en murvegg – krysser fortsatt av vinnerejanser

9. Fokus på en plakate det Charlie tigger om en slant for å overleve
10. En mann kommer bort og gir en slant. Samtale mellom de to. Charlie i sovepose.
11. Nytt nærbilde på bassengkanten. Denne gangen er måker byttet ut med duer...
12. Charlie mater duene som er blitt ganske nærgående. Charlie sitter fortsatt i soveposen.
13. Bakgrunnslyd tas bort. Charlies stemme høres "oppå" bildet av at han mater duer.
Stemmen fortsetter inn i neste innstilling, der Charlie intervjues innendørs....

I den neste innstillingen snakker Charlie om musikkinteressen sin. Det er mulig å vurdere det slik at anslaget varer hit, på grunn av flere forhold:

- lyden (fra bakgrunnsstøy i Oslo sentrum til studiolyd),
- på grunn av miljøet (fra utendørs til innendørs)
- og på grunn av tema (fra uteliggernes hverdag til samtale om musikkinteressen hos Charlie).

VURDERING AV ANSLAGET

I oppgaveteksten siteres Arne Engelstad fra kompendiet, når det gjelder å definere anslaget oppgave. Jeg anser i denne sammenhengen denne oppgaven for å være todelt, og velger å benytte meg av de to delene i form av sitater fra oppgaven:

"Det [anslaget] skal vekke tilskuerens interesse og nysgjerrighet.

Enkelte av scenene kan betraktes som symbolske innslag, som for eksempel det innledende bildet av måker. Måker betraktes ved av de fleste som fugler som hører til i skjærgården, mellom holmer og skjær. I storbyen blir de fremmedlegemer som egentlig ikke hører hjemme her. Tilværelsen blant disse fremmede fuglene blir ytterligere understreket når den ene jager bort den andre. En slags "Alles kamp mot alle."-allegori.

Dette kan betraktes som kontrastert mot den første uteliggeren vi møter, Charlie, som deler maten sin med andre, nemlig duene. Kan hende vi, folk flest, betrakter uteliggerne med feil holdninger?

Disse innledende scenene gir muligens ikke grunnlag for slike assosiasjoner, og de er kanskje heller ikke ment slik, men anslaget vekker likevel seerens nysgjerrighet. Først og fremst på grunn av replikkvekslingen mellom en tilfeldig forbigående og Charlie. Det er så kaldt at

Charlie trenger to soveposer. Han er blitt forkjølet. Men likevel ligger han ute. Hvorfor? Verken anslaget eller filmen gir svar på dette spørsmålet, men problemstillingen blir på en måte reist, og bidrar til å vekke nysgjerrighet hos tilskueren.

samt anslå grunnstemning, fortellemåte og hovedtematikk i filmen.”

Det er ingenting i anslaget som forteller om plata som skal lages. Slik sett sier anslaget bare at dette er nok en film som skal handle om uteliggere.

Filmen bruker i utgangspunktet diegetisk lyd. Der fortellerstemmen har behov for å gå inn, gjør den det i form av en rolle i filmen, nemlig Liv Bakke Kvinlog, prosjektkoordinator for Plata fra gata. Hennes rolle brukes til å holde fortellingen sammen og, til dels, drive den fremover. Hun er ikke med i anslaget.

Ellers brukes i mange tilfeller, plakater med forklarende tekst. I anslaget brukes dette bare en gang for å angi tidspunktet (januar 2009) for når prosjektet startet.

PRESENTASJONSMAPPE DEL 3: KRITISK REFLEKTERENDE LOGG

Det er store forskjeller mellom å skrive en artikkel eller en bok, og å skrive et manus for film. Det mest iøynefallende er selvsagt at teksten (manus) gjøres om til bilder og lyd. Ulike semiotiske uttrykkene har man imidlertid hatt erfaringer med tidligere, gjennom multimodale tekster. Det som gjør filmen så annerledes enn artikkelen er først og fremst at det er bildet som er det bærende uttrykket, ikke verbalteksten. På toppen av denne store forskjellen kommer at filmen også har lyden som man må ta hensyn til. En film blir et multimodalt virkemiddel, der forfatteren trenger kunnskap om alle disse tre semiotiske tegnsystemene.

Det var derfor brikkene for meg falt på plass under modulens tredje og siste samling, der nettopp billedspråk og filmmusikk var tema. Å tolke et bilde krever kunnskap om billedets tegnsystemer og indre dynamikk. Da jeg for eksempel første gang så filmen ”Uteliggernes sang” under ”Eurodok 2010” nikket jeg impulsivt anerkjennende til symbolikken i anslagets første 2 innstillinger, et sprutbasseng med en måke i forgrunnen og fokus på måken, som blir jaget vekk av en annen måke. Jeg ante en symbolikk i disse fremmede fuglene som jager hverandre. Men

full forståelse for symbolikken fikk jeg først da jeg ble minnet på bildets indre dynamikk. I innstilling 1 er nemlig bassenget sentrert, midtstilt og i horisontal balanse. En slik bildekomposisjon uttrykkes nettopp ro og balanse, og måkenes tilstedeværelse får en ekstra dimensjon. Denne bildekomposisjonen er beskrevet i boka "Reading images" (Kress and Van Leeuwen 1990). Slik kunnskap som dette eksemplet viser, er et viktig verktøy når en forfatter skal utvikle en verbaltekst til et filmmanus. Ved siden av bildeforståelse og et bevisst forhold til bruk av lyd, trenger manusforfatteren også kjennskap til filmspråket og regi. Det er av stor viktighet at forfatteren kjenner til hovedtrekkene innenfor faget filmregi. Av 2 grunner:

1. Forfatteren kan ønske å ta regien av filmen selv. Det betinger at han/hun har kunnskaper og ferdigheter til å overføre verbalspråk til bildespråk. Et eksempel på hvor viktig dette er kan være følgende, fritt etter en av mine medstudenters manus til anslaget til eget filmprosjekt: I manus stod det (fritt sitert): "Elin viste seg i døråpningen og kikket redd på den knuste vassen". I verbaltekst er det greit å få en mening i en slik setning. Problemet i denne sammenheng er: Hvordan har du (som forfatter) tenkt å vise dette på film? Dette spørsmålet impliserer en lang rekke filmtekniske forhold: Hvilke innstillinger trenger du? Hvilken kameravinkel ser du for deg? Overvinklet eller undervinklet? Zooming? Panorering? Alle slike problemstillinger er forhold som forfatteren sannsynligvis ser for seg i det øyeblikket det blir skrevet, men hva må til for at forfatterens indre opplevelser skal bli til film? I film kan man ikke som i en prosatekst beskrive følelser og tanker. Filmen kan bare vise handlinger. Det er dette Thomas Granath beskriver i kapitlet "Från ide til färdigt manus" (Granath 1998)¹ Forfattere som selv ønsker å være regissør trenger å kunne kommunisere med filmteamet på filmens eget fagspråk.
2. Forfatteren kan ønske å overlate regien til en annen, altså en regissør. Da blir kjennskap til dette filmspråket dobbelt viktig. Ikke bare må forfatteren kunne gi uttrykk overfor regissøren om hvordan han/hun tenker seg de ulike scenene, men forfatteren må også kunne forstå hva regissørens forslag og ideer vil innebære.

Et annet element som det er viktig å ha et bevisst forhold til er lyd. Filmskaperen må ta stilling til lyd i form av replikker, altså tale, i form av musikk og i form av contentum, som omfatter "all

¹ Henvisningen til Granath har sin basis i modulens kompendium, der årstallet er satt til 2003. Søk i EndNote gir bare denne henvisningen, datert 1998. Jeg regner med at kompendiet henviser til en senere utgave av samme bok.

lyd som ikke er tale eller musikk”, slik Arne Engelstad uttrykker det i boken ”Fra bok til film”. (Engelstad 2007).

Både tale, musikk og contentum kan forekomme som diegetisk og ikke-diegetisk lyd. Diegetisk lyd er lyd som vi kan tenke oss hører til direkte i scenene i filmen (eksempler: Vi ser en foss og hører fossebruset, vi ser en som spiller piano og hører det han spiller, vi ser to som snakker med hverandre og hører hva de sier). Ikke-diegetisk lyd er lyd som vi som publikum hører, men som ikke hører direkte til filmen eller dens handling (Eksempler: Voice-over som forklarer publikum hva han ser skal bety eller hvordan det skal forstås, filmmusikk som underbygger handlingen i filmen – dramatisk musikk som bygger opp til en dramatisk hendelse, eller contentum – lydeffekter som forteller publikum noe, men som ikke relaterer seg til noe man kan se i filmen - for eksempel hjerteslag for å underbygge en bestemt stemning eller spenning).

Men en dokumentarforfatter må vite mer enn lydeffekter, bildespråk og filmteknikk. Han trenger å ha en gjennomtenkt forhold til hva han vil med filmen. Nichols har her gitt et nyttig hjelpemiddel i hjelperegelen ”I speak about them to you” (Nichols 2001). Dette er et hjelpemiddel der forfatteren både må ta stilling til fortellerstemme, fortellermåte, filmens innhold og formål og filmens målgruppe.

Innenfor denne rammen vil forfatterens forhold til fortellerstemmen være sentral, med andre ord: Hvordan skal ”I” fremstå i filmen?

Nichols har også her gitt en veileder, i form av sin inndeling i fire dokumentartyper. (Referert av Liv Hausen i boken ”Medievitenskap”² (Hausken and Larsen 1999)

1. Den forklarende dokumentarfilmen

Dette er vel den fortellerstemmen vi kjenner fra de tidligste former for dokumentar, der en fortellerstemme som regel befinner seg i en usynlig posisjon utenfor filmen og forklarer eller forteller seeren hva han ser – også kalt voice-over eller Voice of God. En variant av dette er at fortelleren avbryter selve filmen og går inn foran kameraet, ofte på en slik måte at han ser rett inn i kameraet og forteller om hva seeren har sett, eller hva

² Jeg velger å referere til Husken, siden det er hennes kapittel ”Dokumentarfilmen” som finnes i kompendiet. Strengt tatt burde referansen vært til Nichols bok ”Representing reality”, men det er Hauskens kapittel jeg har lest. Kompendiet refererer forøvrig til Hauskens bok ”Medievitenskap 2”, men nok en gang gir søk i EndNote en annen tittel.

som nå kommer. Fortellerstemmen fremstår som en autoritet overfor publikum. Av de fire filmene jeg har lagt opp som pensum, er ”Kampf um Norwegen” en klar representant for denne dokumentartypen

2. Den observerende dokumentarfilmen

Her er fortellerstemmen ikke synlig, verken på lerretet eller utenfor. Publikum får servert virkeligheten og må selv trekke sine slutninger, gjøre sine observasjoner. At filmskaperen er den som gjør utvalgene, foretar klippingen o.s.v., og på den måten likevel får gitt uttrykk for både meninger og holdninger, vedrører for så vidt ikke denne typeinndelingen. Av mine pensumfilmer vil ”Uteliggernes sang” representere denne dokumentartypen.

3. Den interaktive dokumentarfilmen

Her går filmskaperen inn i filmen og spiller en rolle – han deltar aktivt i filmen, ofte som intervjuer, men i blant også i en tilbaketrukket Voice-over-funksjon. To av mine pensumfilmer kommer inn under denne dokumentartypen, nemlig ”Fahrenheit 9/11” og ”En ubehagelig sannhet”. Når det gjelder den siste, er det riktignok Guggenheim som står oppført som regissør, mens det er Al Gore som krediteres som filmskaper (Han har da også skrevet boka).

4. Den refleksive dokumentarfilmen

Denne dokumentartypen gir ikke inntrykk av å representere sannheten, eller virkeligheten. Tvert imot gjøres det klart at dette er en film, en fremstilling, og kan vel også sette selve filmens egenskaper eller muligheter under debatt. Ingen av mine pensumfilmer hører inn under denne typen.

Engelstad, A. (2007). Fra bok til film : om adaptasjoner av litterære tekster. Oslo, Cappelen akademisk forl.

Granath, T. (1998). Manus & dramaturgi för film. Malmö, Liber.

Hausken, L. and P. Larsen (1999). Medievitenskap. Bergen, Fagbokforl.

Kress, G. and T. Van Leeuwen (1990). Reading images. Geelong, Vic., Deakin University Press.

Nichols, B. (2001). Introduction to documentary. Bloomington, Indiana University Press.

VEDLEGG 1: SELVVALGT PENSUM

FILMER		MERKNAD
Moore, Michael: (2004)	Fahrenheit 9/11	Oppgave 1
Rikli/Buhre(1940)	Kampf Um Norwegen - Feltzug 1940	
Finnborud Nøren, Mali (2009)	Uteliggernes sang (58 min)	Oppgave 3
Guggenheim, Davis: (2006)	<i>An Incovenient Truth (En ubehagelig sannhet)</i>	